

①

S.P. Code 1- 53552

(मराठीत भाषांतर)

(वेळ- ३ तास)

(एकूणगुण : १००)

सूचना- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.

प्र. १) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

अ) ग्रामीण समाजाची विविध वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

ग्रामीण समाजाची विविध वैशिष्ट्ये-

- १) कुटुंब अर्थव्यवस्था
- २) विशेषिकरणाचा अभाव
- ३) सामाजिक एकरूपता
- ४) सामाजिक गतीशिलतेचा अभाव
- ५) बलुतेदारी व्यवस्था
- ६) जनमतेचा अधिक महत्त्व
- ७) धर्म, रूढी व परंपराचा अधिक प्रभाव
- ८) ग्रामीण कला
- ९) साधे व प्रामाणिक जीवन
- १०) नैसर्गिक वातावरणाचा प्रभाव

सारांश-

ब) आदिवासी समुदायाची व्याख्या सांगून आदिवासी समुदायाची वैशिष्ट्ये सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

आदिवासी समुदायाची व्याख्या-

आदिवासी समुदायाची वैशिष्ट्ये-

- १) विशिष्ट भूप्रदेश
- २) प्रमाण लघुता
- ३) साधी अर्थव्यवस्था
- ४) समान बोलीभाषेचा वापर
- ५) समान धर्म व जादुटोनाचा प्रभाव
- ६) समान व इतराकडून वेगळी जीवनपद्धती

- ७) जमातकेंद्रीय आत्मियता
 ८) जमातप्रमुख
 ९) राजकीय संघटन
 १०) शैक्षणिक मागासलेपणा
 सारांश-

क) ग्रामीण नागरी सातत्यामुळे निर्माण झालेल्या समस्या विशद करा.
 उत्तर- प्रस्तावना-

ग्रामीण नागरी सातत्यामुळे निर्माण झालेल्या समस्या-

- १) प्रदूषणाचा प्रश्न
 २) फसवणुकीच्या प्रकारामध्ये वाढ
 ३) नैतिक मूल्यांची घसरण
 ४) वृद्ध मंडळीचा प्रश्न
 ५) बेरोजगारीचा प्रश्न
 ६) झोपडपट्टीचा प्रश्न
 सारांश-

प्र. २) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

अ) धर्माची व्याख्या स्पष्ट करून धर्माची विविध कार्ये स्पष्ट करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

धर्माची व्याख्या-

धर्माची विविध कार्ये-

- १) शिक्षण विषयक कार्ये
 २) मनोरंजन व कलांना उत्तेजन
 ३) विविध संस्कारातून बदलांची जाणीव
 ४) सामाजिक विषयक कार्ये
 ५) इतर कार्ये

सारांश-

ब) शिक्षणाचा अर्थ स्पष्ट करून शिक्षणाची विविध कार्ये विशद करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

शिक्षणाचा अर्थ-

शिक्षणाची विविध कार्य-

- १) जन्मजात शक्तीचा विकास
- २) मुलभूत प्रवृत्तीचे नियंत्रण
- ३) व्यक्तिमत्त्वाचा विकास
- ४) सामाजिक गुणांचा विकास
- ५) संस्कृती संपादन
- ६) चारित्र्य निर्मिती
- ७) सुयोग्य नागरिकांचा निर्मिती
- ८) सामाजिक नियंत्रण
- ९) राष्ट्रीय विकास
- १०) सामाजिक परिवर्तन

सारांश-

क) सहकाराचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सहकाराचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व-

- १) आर्थिकदृष्ट्या महत्त्व
- २) सामाजिकदृष्ट्या महत्त्व
- ३) शैक्षणिकदृष्ट्या महत्त्व
- ४) राज्याच्या किंवा देशाच्या दृष्टीने महत्त्व

सारांश-

प्र. ३) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

अ) सहकाराची संकल्पना स्पष्ट करून सहकाराची वैशिष्ट्ये सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सहकाराची संकल्पना-

सहकाराची वैशिष्ट्ये-

- १) सहकार ही काही व्यक्तींची संघटना आहे.
- २) सहकाराची संयुक्त संघटना
- ३) सहकारी संस्थाची जबाबदारी
- ४) आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल सक्षम

५)

- ५) समान दर्जा
 - ६) स्वावलंबन व सेवाभावी कार्य
 - ७) संयुक्त व्यवहार नीतीमूल्य
- सारांश-

ब) ग्रामीण सामाजिक परिवर्तनाचे विविध कारणाची चर्चा करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सामाजिक परिवर्तनाचे विविध कारणे-

- १) सांस्कृतीकरण
- २) पाश्चीमातीकरण
- ३) आधुनिकीकरण
- ४) औद्योगीकरण
- ५) नागरीकरण
- ६) स्थलांतर
- ७) रोजगार
- ८) कुटुंबव्यवस्थेत बदल

सारांश-

क) ग्रामीण सामाजिक जीवनातील सद्याकाळातील सामाजिक बदल विशद करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सद्याकाळातील सामाजिक बदल-

- १) सांस्कृतिक बदल
- २) आधुनिकीकरणात बदल
- ३) सामाजिक बदल
- ४) आर्थिक बदल
- ५) रोजगारात बदल

5

६) शिक्षणात बदल

७) रोजगारात बदल

८) इतर बदल

सारांश-

प्र. ४) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

अ) भारतातील सांस्कृतीकीकरणाची विविध घटक सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सांस्कृतीकीकरणाची विविध घटक-

१) राजाची कृपादृष्टी

२) तीर्थक्षेत्र

३) जनगणना

४) भारतीय संविधान

५) संस्कृतीकरणास विशेष चालना

सारांश-

ब) पाश्चिमात्यीकरणाचा भारतीय समाजावरील परिणाम विशद करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

पाश्चिमात्यीकरणाचा भारतीय समाजावरील परिणाम-

१) नव्या संस्थांचा उदय

२) नवीन मूल्यांची ओळख

३) अनिष्ट प्रथांचे उच्चाटन

४) सामाजिक संस्थान परिवर्तन

५) सुधारणा चळवळींचा उदय

सारांश-

क) ग्रामीण भागात आधुनिकीकरणामुळे निर्माण झालेल्या समस्यांची चर्चा करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

आधुनिकीकरणामुळे निर्माण झालेल्या समस्यां-

१) व्यक्ती आणि समाज यांच्यात दुरावा

२) सामाजिकीकरणात बाधा

- ३) असंतोषाची निर्मिती
 - ४) संघर्षाची निर्मिती
 - ५) विघातक प्रवृत्तीस प्रोत्साहन
- सारांश-

प्र. ५) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोवर टिपा लिहा.

अ) ग्रामीण समाजाची स्वरूप-

उत्तर- प्रस्तावना-

ग्रामीण समाजाची स्वरूप-

- १) ग्रामीण समुदायाचा अभ्यास
- २) ग्रामीण समाजरचना
- ३) ग्रामीण सामाजिक संघटना
- ४) ग्रामीण आर्थिक संघटना
- ५) ग्रामीण राजकीय संघटना
- ६) सामाजिक प्रक्रिया
- ७) ग्रामीण परिवर्तन
- ८) ग्रामीण पुर्नरचना

सारांश-

ब) शहरी समुदायाची वैशिष्ट्ये

उत्तर- प्रस्तावना-

शहरी समुदायाची वैशिष्ट्ये-

- १) मानवनिर्मिती कृत्रिम पर्यावरणाचा प्रभाव
- २) शेतीव्यतिरिक्त विविध व्यवसाय
- ३) मोठा आकार व दाट वस्ती
- ४) सामाजिक विजातीयता
- ५) दुय्यम संबंधीचे प्राबल्य
- ६) व्यक्ती प्रधानतेस वाव
- ७) सामाजिक सहिष्णुता
- ८) सामाजिक गतिशीलता

क) शिक्षणाचे उद्देश-

प्रस्तावना-

शिक्षणाचे उद्देश-

१) ज्ञानात्मक उद्देश-

अ) ज्ञानप्राप्ती ब) मासिक शक्तीचा विकास क) साक्षरता

२) व्यवसायात्मक उद्देश- अ) उपयोजन कौशल्य ब) व्यावसायिक शिक्षण

३) चारित्र्य निर्मितीवर उद्देश- अ) शारीरिक विकास ब) नैतिक विकास क) व्यक्तिगत विकास

४) सांस्कृतिक उद्देश- अ) सांस्कृतिक संक्रमण ब) फुरसदीचा सदुपयोग

ड) ग्रामीण भागातील महिलांच्या समस्या

प्रस्तावना-

महिलांच्या विविध समस्या-

१) हुंडा समस्या

२) बालविवाह समस्या

३) नोकरी करणा-या समस्या

४) कौटुंबिक समस्या

५) शैक्षणिक समस्या

६) आरोग्य विषयक समस्या

सारांश-